

NEDRE LANGGATE 37, TØNSBERG

Arkeologisk overvåking i forbindelse med graving for reparasjon av spillvannsledning

Haugesten, Lars





Tittel Nedre Langgate 37, Tønsberg Arkeologisk overvåking i forbindelse med graving for reparasjon av spillvannsledning	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 48/2021	Publiseringsdato 30.04.2021
	Prosjektnummer 1022046	Oppdragstidspunkt 3.-9.3.2021
	Forsidebilde Tiltaksområdet oversikt. Sett mot NØ. Cf53902_NIKU_889132.	
Forfatter(e) Haugesten, Lars	Sider 13	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Lars Haugesten
Prosjektmedarbeider(e) David Hill
Kvalitetssikrer Hanne Ekstrøm Jordahl

Oppdragsgiver(e) Nedre Langgate 37 AS
--

Sammendrag På grunn av en spillvannsledningskollaps i fortuet på Nedre Langgate 37, var det opprinnelig behov for å grave 3,5 m dypt og avdekke 4–5 m av spillvannsledningen. Da det lå en skjør vannledning over spillvannsledningen, ble det heller valgt å grave i en eksisterende plantekasse ned til ledningen. Gropen i plantekassen målte ca. 1,35 x 1,35 m. I SV-delen ble det avdekket middelalderske kulturlag ca. 1,85 m under topp dekke, som fortsatte dypere enn tiltaksområdet.

Emneord Nedre Langgate 37, Tønsberg, arkeologi, arkeologisk overvåking, kulturlag, middelalder.
--

Avdelingsleder

Lise Marie Bye Johansen

Innholdsfortegnelse

1	Bakgrunn og innledning	7
2	Kort Historikk	7
3	Metode og gjennomføring.....	8
4	Problemstillinger	9
5	Resultater	9
6	Sammendrag og konklusjon	11
7	Litteraturliste	11
8	Vedlegg.....	12
8.1	Kontekstliste	12
8.2	Fotoliste	12
8.3	Detaljplot.....	13
8.3.1	Koordinatliste	13

1 Bakgrunn og innledning

Olaf B. Terjesen sendte på vegne av Nedre Langgate 37 AS en søknad til Riksantikvaren om dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9. juni 1978 (kml) § 8, første ledd, i forbindelse med graving i fortauet på Nedre Langgate 37, Tønsberg sentrum. Riksantikvaren mottok søknaden 22.2.2021, og NIKU Distriktskontor Tønsberg mottok anmodning om tilrådning i saken samme dag. NIKU oversendte tilrådingen 23.2.2021, og mottok samme dag anmodning om prosjektplan og budsjett fra Riksantikvaren (Saksnummer 21/01227-5).

Det ble opplyst fra Riksantikvaren 24.2.2021 at tiltakshaver hadde fått avslag på søknaden. I opprinnelig søknad var det ønskelig å grave en ny grøft for spillvannsledningen fra S-hjørnet av Nedre Langgate 37, og videre SØ til den offentlige avløpsledningen i Rådhusgaten. Etter avslaget endret tiltakshaver søknaden, og Riksantikvaren anmodet NIKU om å legge de nye opplysningene til grunn for utarbeidelsen av prosjektplanen og budsjettet. NIKU oversendte prosjektplan og budsjett til Riksantikvaren 2.3.2021, og Riksantikvaren fattet vedtak i saken samme dag (Saksnummer 21/01227-8)

Under tiltaket ble det sendt inn to endringsmeldinger pr. epost, der begge ble behandlet og godkjent av Riksantikvaren.

- I en endringsmelding 5.3.2021, ble det opplyst at traseen måtte endres noe, og at det var behov for å grave 3,5 m ned i en eksisterende plantekasse.
- For å få bedre plass i plantekassen, var det ønskelig å fjerne *in situ* kulturlag. Forespørselen ble sendt til Riksantikvaren 9.3.2021. I felt ble det fra NIKU observert at spillvannsledningsgrøften lå NØ i plantekassen, og det var mulig å fjerne mer av denne grøften. Etter å ha fjernet mer av spillvannsledningsgrøften, ble det tilstrekkelig plass i plantekassen, og det var ikke lenger behov for å fjerne kulturlag.

2 Kort Historikk

Området som berøres av tiltaket ligger innenfor *Tønsberg middelalderby* (kulturminne-id 10570), og er fredet iht. Lov om kulturminner av 9. juni 1978.

De arkeologiske undersøkelsene for avskjærende kloakk i 1976 i Nedre Langgate avdekket kulturlag med tykkelser 2-5 m. Grøft K29-K30 lå i gaten sydvest Nedre Langgate 37. Grøftene inneholdt bryggefundamenter i eldre fase og bygningsrekker med passasjer i yngre faser (Ulriksen 2002).

I 1979 og 1980 ble det gravd for utskiftning av kloakkledning i Rådhusgatens gategrunn. Kulturlag ble påtruffet 1,3-1,8 m under det daværende gatedekket (Eriksson 1979).

I perioden 2008-2010 ble det gjennomført åtte ulike tiltak i grunnen til Nedre Langgate 37–39 (Jordahl 2012, Jordahl & Edvardsen 2012). Mellom Nedre Langgate 37 og gategrunnen i Nedre Langgate viste boreundersøkelser kulturlag av ukjent datering fra 0,8 til 4,2 m under dagens overflate, og i en grøft i samme område, ble middelalderske kulturlag påvist 1,6 m under markoverflaten.

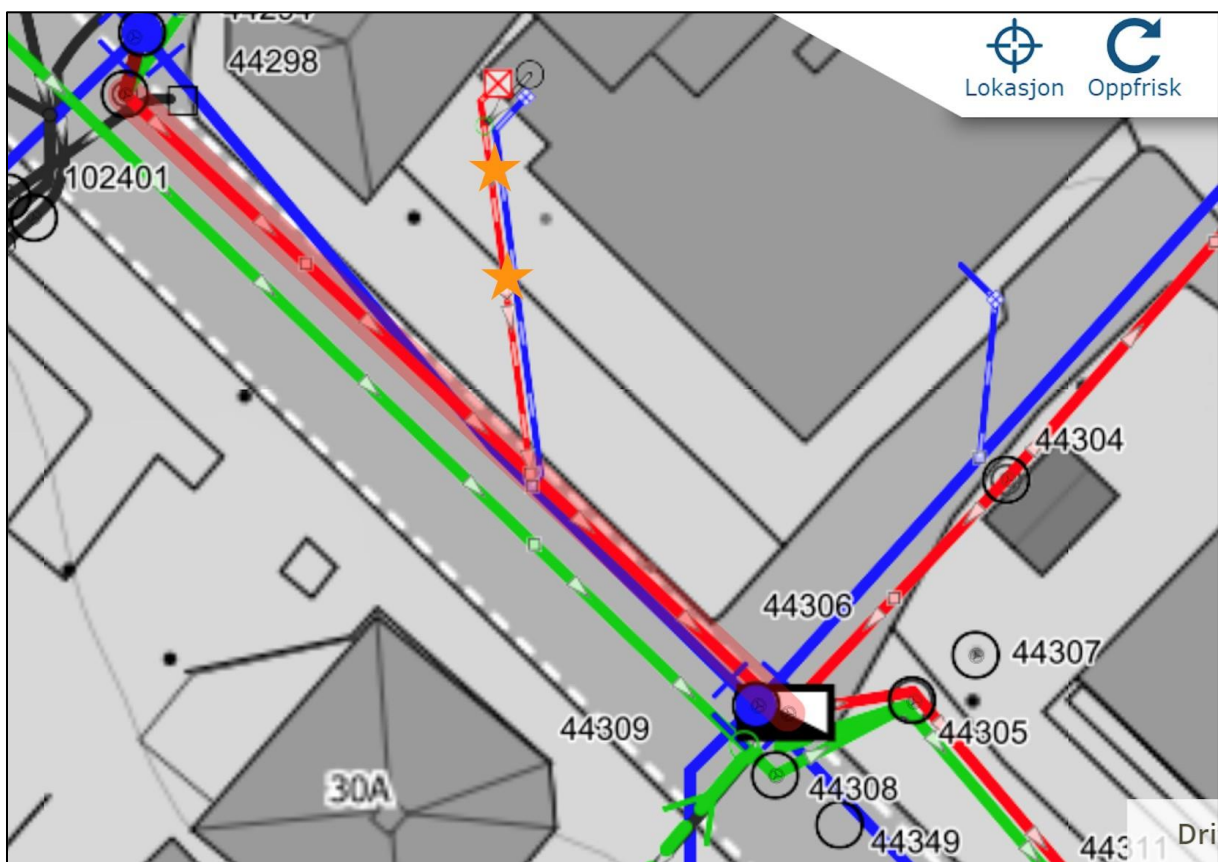
I 2010 ble det utført arkeologiske undersøkelser i forbindelse med oppgradering av vann- og avløpsanlegget på Torvet og i de tilstøtende gatene (Riksantikvarens saksnummer: 10/00299-5 P – Plansaker 83_84 Tønsberg kom. _ Ve. NIKU prosjektnummer: 156 3553). I grøften (G8) som lå i nedre del mot Rådhusgaten, ble topp *in situ* middelalderlag avdekket 1,25 m under markoverflaten (3,9 moh.). Videre ble det samme år gravd for fjernvarme på sydsiden av Rådhusgaten (Kristiansen og Jordahl *in prep.*). Det ble gravd en stikkledning inn til bygningen på tomten Nedre Langgate 37 (grøft 29), hvor det ble avdekket et mulig middelaldersk kulturlag 0,9 m under dagens overflate.

I forbindelse med overvannsprosjektet, ble det i 2020 gravd i krysset Nedre Langgate / Rådhusgaten og i begynnelsen av Rådhusgaten (Haugesten 2021 *in prep.*). I Rådhusgaten, i nærheten av krysset Rådhusgaten / Nedre Langgate, ble det avdekket middelalderske kulturlag fra mellom 1,5 og 1,85 m under topp dekke.

3 Metode og gjennomføring

Feltarbeidere var David Hill og Lars Haugesten, og i tillegg fungerte Lars Haugesten som prosjektleder. Tiltakshaver var Nedre Langgate 37 AS ved Anne Handegaard og hovedentreprenør var Olaf B. Terjesen ved Nils-Jacob Møyland. Tiltaket ble gjennomført mellom 3. og 9.3.2021.

Tiltaket omfattet graving i eksisterende spillvannsledningsgrøft i fortauet for Nedre Langgate 7 (fig.1). I grøften var det ledningskollaps på to punkter, og for å reparere ledningen var det nødvendig å grave ned på kollapspunktene. Ledningen skulle ligge ca. 3,5 m under topp dekke og kollapspunktene lå ca. 4-5 m fra hverandre.



Figur 1. Situasjonsplan med fulgt søknad. Kollapspunktene markert med stjerne.

Under gravingen ble det avdekket en vannledning like over kollapspunktene. Da vannledningen var skjør, var det ikke mulig å grave frem kollapspunktene i spillvannsledningsgrøften. Det ble bestemt å grave i den nærliggende eksisterende plantekassen, og avdekke en mindre del av spillvannsledningen for å etablere en pumpe. Ved å etablere pumpen var det ikke behov for å reparere ledningen. Gropen i plantekassen målte ca. 1,35 x 1,35 m, med en dybde på ca. 2,75 m.

Det ble utført en arkeologisk overvåking hvor arkeologen observerte maskingravingen og registrerte og dokumenterte lag og strukturer. Det ble innsamlet to prøver, men ingen ble utvalgt til ¹⁴C-datering. Ingen gjenstander ble innsamlet.

Innmålingsutstyr som ble benyttet var CPOS og Trimble GIS. CPOS ble kun benyttet ved å sette ut fastpunkter, innmålingen av tiltaksområdet ble utført med Trimble GIS.

Alle fotografier ble gjennomgått etter avsluttet utgravning, og utvalgte fotografier ble lastet opp i MUSIT fotodatabase under CF-nummer 53902: Cf53902_NIKU_888878 og Cf53902_NIKU_889132.

4 Problemstillinger

NIKU anser at de planlagte tiltakene har et høyt potensial for å komme i konflikt med automatisk fredede kulturminner.

Med utgangspunkt i prioriteringer satt opp i Faglig program for middelalderarkeologi (Johannessen & Eriksson 2015) vil aktuelle faglige problemstillinger for tiltaket være følgende:

- Er det mulig å observere bygningsrester? Og kan disse bygningsrestene knyttes til havnen og handelen?
- Kan eventuelle bygningsrester gi kunnskap om byggeskikk og materialbruk?

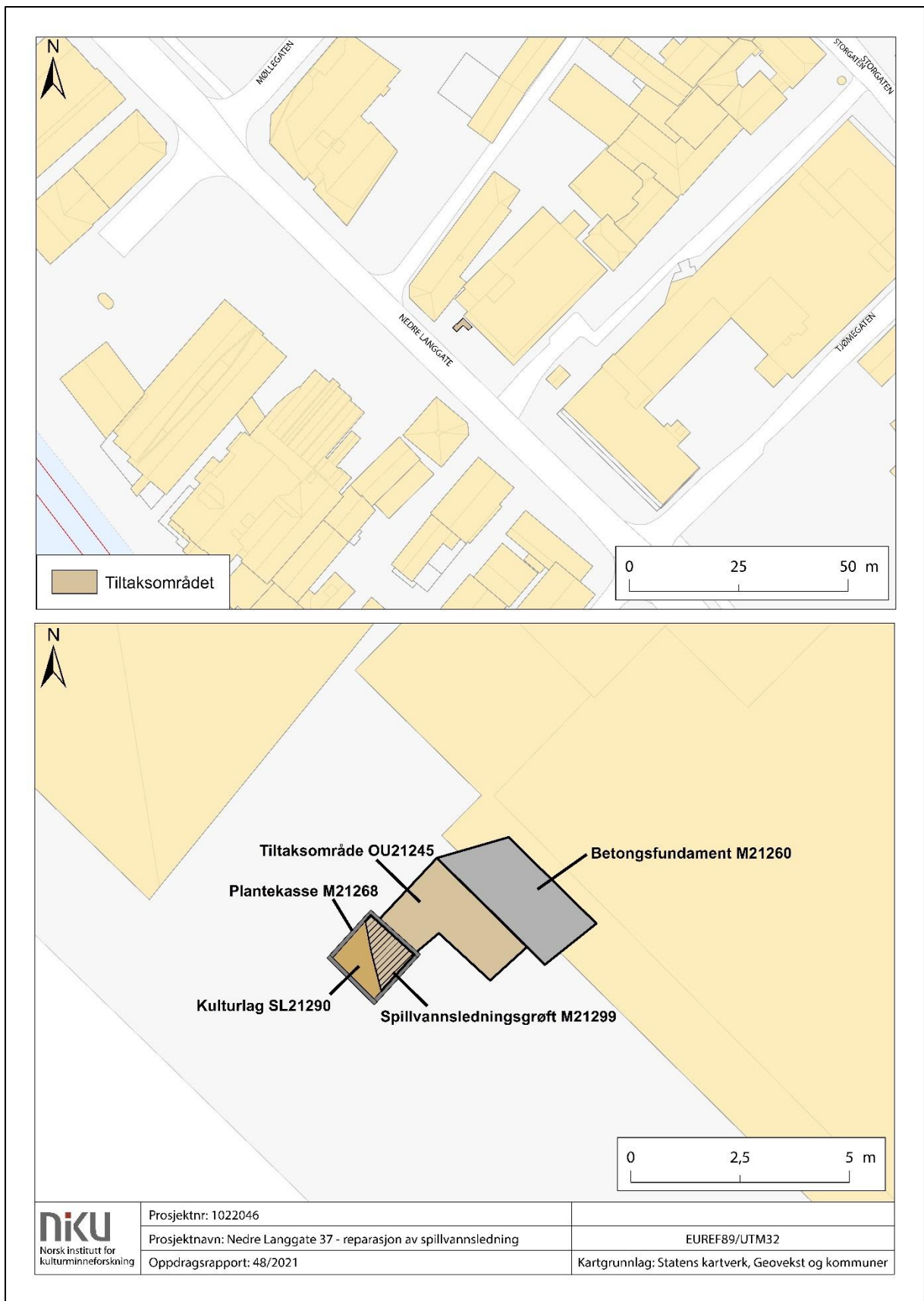
5 Resultater

Opprinnelig var det planlagt å grave i eksisterende spillvannsledningsgrøft og avdekke et parti på ca. 4-5 m av ledningen på ca. 3,5 m dybde. Planen ble endret da det det viste seg at vannledning var skjør i store deler av spillvannsledningsgrøften (fig.3). Det ble isteden gravd ned i en eksisterende plantekasse på ca. 1,35 x 1,35 m, og en mindre del av spillvannsledningen ble avdekket ca. 2,75 m under topp dekke. Tiltaksområdet (OU21245) var på sitt største ca. 3,4 m langt og 2,8 m bredt.

Vannledningen ble avdekket ca. 0,8 m under topp dekke, og et fundament av betong (M21260) ble gravd frem NØ i tiltaksområdet. Det som var synlig av betongfundamentet målte ca. 3,5 x 1,5 m. Plantekassen (M21268) målte ca. 1,55 x 1,55 m og var ca. 1,75 m dyp (fig.2).



Figur 2. Plantekasse M21268. Sett mot NØ. Cf53902_NIKU_888878



Figur 3. Tiltaksområdet.

I plantekassen lå eksisterende spillvannsledningsgrøft (M21299) i Ø-hjørnet. I V-hjørnet ble det avdekket et kulturlag (**SL21290**) fra ca. 1,85 m topp dekke, og kulturlaget fortsatte dypere enn tiltaksområdet. Kulturlaget dekket ca. 0,9 m² av gropen. Trolig bestod kulturlaget av to eller flere lag, der lagene trolig var middelalderske avfallslag. Det øverste laget inneholdt 3 cm tørr løs gulorange siltet sand med enkelte trekullsfragmenter, Og under dette, bestod laget av fuktig plastisk mørk svartbrun/gråbrun siltblandet og grov sand med trefragmenter, treflis, enkelte småstein, dyrebein og bark.

6 Sammendrag og konklusjon

På grunn av kollaps på spillvannsledningen i fortauet på Nedre Langgate 37, var det opprinnelig behov for å grave 3,5 m dypt og avdekke 4–5 m av spillvannsledningen. Da det lå en skjør vannledning over spillvannsledningen, ble det heller valgt å grave i en eksisterende plantekasse ned til ledningen.

Gropen i plantekassen målte ca. 1,35 x 1,35 m, og spillvannsledningen ble avdekket ca. 2,75 m under topp dekke. Det ble gravd i full utstrekning i gropen, og det ble i SV-delen avdekket kulturlag ca. 1,85 m under topp dekke. Kulturlaget kunne følges i profilsiden til spillvannsledningsgrøften. Kulturlaget ble tolket til å være fra middelalder, og fortsatte dypere enn tiltaksområdet. Det ble dermed observert automatisk fredede kulturminner i forbindelse med gjennomføringen av tiltaket, det ble imidlertid ikke avdekket bygningsrester, ref. de faglige problemstillinger i prosjektet.

7 Litteraturliste

Eriksson, J. E. G. (1979): Innberetning for vann og kloakkarbeider, Nedre Langgate 30B. RA-arkiv.

Haugesten, L. (2021 in prep.): Rådhusgaten, Tønsberg – graving for etablering av nytt VA, gatedekke og søppelsug. *NIKU Oppdragsrapport 10/2021*.

Johannesen, L. & Eriksson, J.E.G. (red). (2015): *Faglig program for middelalderarkeologi. Byer, sakrale steder, befestninger og borger*. Riksantikvaren.

Jordahl, H. E. (2012): Arkeologisk utgravning i forbindelse med graving av grøft til støttemur. Nedre Langgate 37/39, Tønsberg. *NIKU Oppdragsrapport 4/2012*.

Jordahl, H. E. & Edvardsen G. A. (2012): Arkeologisk overvåking av ulike gravetiltak. Nedre Langgate 37/39, Tønsberg. *NIKU Oppdragsrapport 17/2012*.

Kristiansen, M. & Jordahl, H. E. (2014 in prep.): Fjernvarme 2010, Tønsberg. Arkeologisk undersøkelse i forbindelse med graving for hovedledning og stikkledninger. *NIKU Oppdragsrapport 32/2014*.

Ulriksen, E. (2002): Utgravninger 1976. Grøfter i Nedre Langgate. *NIKU Strategisk instituttprogram 1996-2991 Norske middelalderbyer. Tønsberg havneområde, stratigrafiske analyser*. Eli Ulriksen (red.). Oslo, 2002.

Riksantikvarens saksnummer: 10/00299-5 P – Plansaker 83_84 Tønsberg kom. _ Ve. NIKU prosjektnummer: 156 3553.

8 Vedlegg

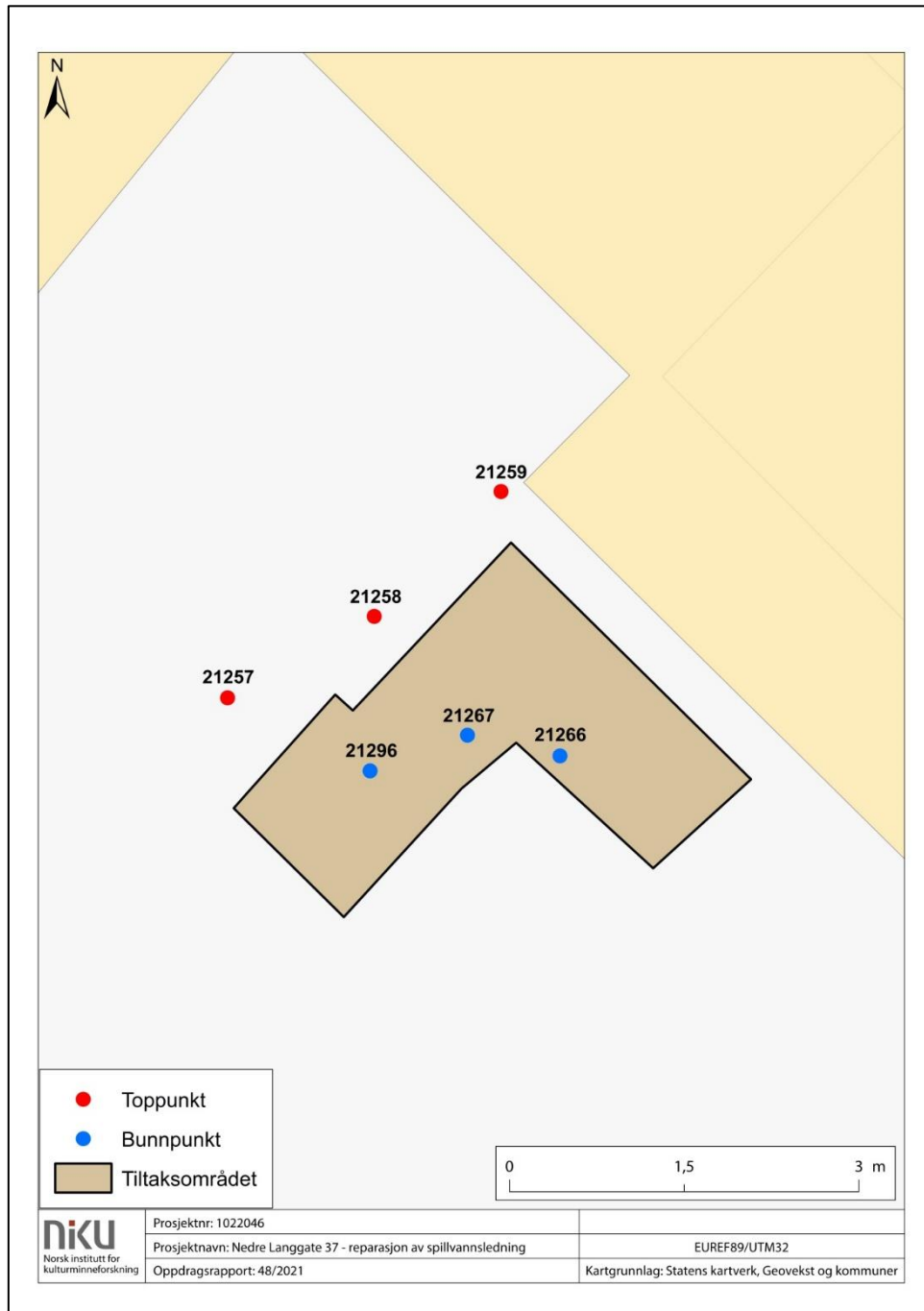
8.1 Kontekstliste

Intrasis Id	Type	Beskrivelse	Tolkning
21245	Utgravningsområde	Fortauet i Nedre Langgate 37.	Tiltaksområdet
21260	Moderne	Betongkasse i byggegrop.	Fundament
21268	Moderne	Betongelementer.	Plantekasse
21290	Lag	Det øverste laget bestod av 3 cm tørr løs gulorange fin siltet sand med enkelte trekullsfragmenter. Under øverste lag lå et kulturlag bestående av fuktig plastisk mørk svartbrun/gråbrun siltet og grov sand med trefragmenter og treflis, samt enkelte småstein, dyrebein og bark.	Avfallslag
21299	Moderne	Grøft med ledning.	Spillvannsgrøft

8.2 Fotoliste

Fotokort ID	Dato	Motiv	Sett mot
Cf53902_NIKU_888878	15.03.2021	Oversikt tiltaksområdet oppstart.	V
Cf53902_NIKU_889132	04.03.2021	Tiltaksområdet oversikt.	NØ

8.3 Detaljplot



8.3.1 Koordinatliste

Koordinater	Nord	Øst	Høyde	Beskrivelse
21257	6570625,358	580149,139	4,483	Toppunkt brostein
21258	6570626,058	580150,398	4,570	Toppunkt brostein
21259	6570627,131	580151,486	4,668	Toppunkt brostein
21266	6570624,859	580151,992	3,754	Bunnpunkt tiltaksområde
21267	6570625,037	580151,198	3,153	Bunnpunkt tiltaksområde
21296	6570624,730	580150,362	1,727	Bunnpunkt tiltaksområde

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 48/2021

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736
Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112
Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens
gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00